

О. Дудкіна, П. Дудкін

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕКРЕАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ У ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОНАХ

Анотація. У статті розглядається необхідність розвитку рекреаційної сфери в Україні, зокрема шляхом створення спеціалізованих вільних економічних зон. Рекреаційна індустрія високорентабельна галузь. Забезпечення внутрішньої та зовнішньої конкурентоздатності рекреаційних послуг можливе тільки за умови створення ринкової інфраструктури, основні елементи якої можна об'єднати в наступні групи: фінансові, економіко-правові, виробничі, інформаційні. Формування ринку рекреаційних послуг, визначення основних напрямків розвитку рекреації, механізм функціонування - є колом питань, порушених в статті.

Одним із пріоритетних напрямів здійснення Державної регіональної економічної політики офіційно визнано прискорений розвиток рекреаційної індустрії на теренах України, зокрема, через створення спеціалізованих вільних економічних зон.

Відомо, що рекреаційна індустрія - високорентабельна галузь, ефективний розвиток якої є економічно вигідним для кожного конкретного регіону. Так, наприклад, доходи лише від туризму до державного бюджету України зросли з 120 млн. доларів в 1990 році до 230 млн. доларів в 1994 році.

Пріоритетний розвиток рекреації в певних регіонах країни, зокрема в Карпатському регіоні, Поділлі (поряд з традиційними Причорномор'ям і Кримом) детермінується її впливом на соціально-економічний розвиток регіонів в цілому. А саме:

— соціальною значимістю для територій (через згладжування соціальної напруги в трудонадлишкових районах шляхом створення додаткових робочих місць; поліпшення умов проживання місцевого населення внаслідок удосконалення соціально-виробничого інфраструктурного забезпечення, а також облаштування територій);

— можливістю швидкого насичення ринку санаторно-курортних, рекреаційних послуг (особливо в умовах значного погіршення стану здоров'я населення країни після Чорнобильської аварії);

— мультиплікативним впливом рекреаційного бізнесу на розвиток суміжних, обслуговуючих галузей та й економіки в цілому (що пояснюється комплексують функцією рекреації в певних регіонах, для прикладу - в Карпатському);

— особливістю рекреаційної індустрії як надійного джерела надходжень, в т.ч. і валютних, до бюджетів всіх рівнів (внаслідок специфіки наданих рекреаційних послуг, особливостей організації рекреаційного бізнесу, швидкої окупності коштів в даній сфері) та ін.

Ефективне функціонування рекреаційного бізнесу (санаторно-курортного лікування; туризму, особливо міжнародного; відпочинку; екскурсійного обслуговування та ін.) у вільних економічних зонах даного профілю обумовлене цілим рядом специфічних факторів, серед них можна виділити такі, як:

— лібералізація зовнішньо-економічної діяльності України, що дає змогу її вдосконалення в усіх сферах, зокрема і в рекреаційній;

— подолання монополізму в рекреаційній діяльності, перш за все, шляхом проведення процесів роздержавлення і приватизації, функціонування в рекреаційному бізнесі підприємств різних форм власності;

— різке зростання інвестування в сферу рекреації, особливо, з державного бюджету.

На нашу думку, важливою формою залучення інвестицій, і в першу чергу іноземних, до розвитку рекреаційного бізнесу можна вважати створення вільних економічних зон рекреаційного профілю. Ними можуть стати обмежені території, де встановлюються особливі економіко-правові, фінансово-кредитні, а також митні

умови господарювання вітчизняних і зарубіжних юридичних осіб. Особливістю цих зон є те, що вони мають створюватись на територіях, природні умови і ресурси яких користуються попитом на світовому ринку.

Створення вільних економічних зон рекреаційного профілю на основі впровадження ефективного організаційного, економічного, правового механізму їх функціонування дозволяє залучити всі наявні можливості у формуванні та використанні регіонального "рекреаційного продукту", створенні сприятливого режиму для його реалізації на внутрішньому та міжнародному ринках.

Забезпечення внутрішньої та зовнішньої конкурентоздатності рекреаційних послуг, що надаються у вільних економічних зонах рекреаційного профілю, прискорення розвитку ринкових відносин в сфері рекреаційного підприємництва можливе лише за умови створення адекватної ринкової інфраструктури.

Ринкова інфраструктура рекреаційного бізнесу - це сукупність економічно самостійних підприємств та організацій, що забезпечують ефективне здійснення всього процесу виробництва і реалізації рекреаційних послуг.

Функціонування цивілізованого ринку рекреаційних послуг у вільних економічних зонах об'єктивно передбачає створення цілісної системи відповідних організаційних структур. Так, з метою формування ринку капіталу для розвитку рекреаційних послуг доцільним є створення у вільних економічних зонах регіональних фондів сприяння розвитку нових форм підприємництва в рекреаційному бізнесі; інвестиційних фондів регіонального регулювання (з метою залучення іноземних інвестицій); мережі кредитних та страхових установ. У сфері формування ринку засобів виробництва, необхідних для здійснення рекреаційного бізнесу, правомірним є організація спеціальних інноваційних фондів, створення спеціалізованих товарних бірж. У сфері формування і функціонування ринку праці у вільних економічних зонах доцільним є створення наукових структур та систем підготовки та перепідготовки висококваліфікованих кадрів - менеджерів рекреаційного бізнесу та обслуговуючого персоналу для рекреаційної індустрії.

В цілому ж елементи інфраструктури рекреаційного бізнесу у вільних економічних зонах рекреаційного профілю можна об'єднати у такі групи:

1. Фінансові: комерційні банки, спеціалізовані банки, що обслуговують рекреаційний бізнес, товариства різного виду кредитування, філії зарубіжних банків, що діють на території ВЕЗ, страхові фонди та компанії;

2. економіко-правові: аудиторські служби, брокерські та ділерські контори, юридичні консультації, спілки (асоціації) виробників рекреаційних послуг;

3. виробничі: фірми прокату рекреаційного обладнання, лізингові фірми, спеціалізовані товарні біржі, аукціони, ярмарки (наприклад, туристичних путівок), комерційні центри;

4. інформаційні: маркетингові служби, інформаційні та рекламні агенції, кон'юнктурні центри.

Розглянемо детальніше особливості деяких елементів ринкової інфраструктури рекреаційного бізнесу у вільних економічних зонах. Особливо актуальним є створення регіональних фондів сприяння розвитку спільних підприємств у вільних економічних зонах. Спільна підприємницька діяльність в рекреаційній сфері може здійснюватись у двох формах:

— через спорудження і подальшу експлуатацію рекреаційних об'єктів як спільних міжнародних підприємств;

— через отримання валютних кредитів для спорудження рек-реаційних об'єктів (після завершення будівництва рекреаційний об'єкт залишається під управлінням місцевих органів влади).

Саме регіональні фонди сприяння розвитку спільних підприємств у вільних економічних зонах займаються інтенсифікацією процесів розвитку спільних підприємств (як суб'єктів функціонування рекреаційних вільних економічних зон), створюють необхідні умови для більш ефективного залучення і використання іноземного капіталу, прогресивних технологій, спрощення організаційних питань, пов'язаних з фінансовим, ресурсним, транспортним, інформаційним та іншим забезпеченням.

Залученню іноземних інвестицій у вільні економічні зони рекреаційного профілю сприяє створення розгалуженої сітки різноманітних кредитних установ, зокрема, спеціалізованих комерційних банків для фінансування певних напрямів рекреаційного бізнесу, для створення можливостей фінансового забезпечення пріоритетних проєктів розвитку рекреаційного підприємництва в даному регіоні. Дещо спрощена організаційна процедура надання інвестиційних коштів, можливість оперативного маневрування процентними ставками, можливість надання пільгових кредитів такими банками сприяють випереджаючому розвитку конкретного виду рекреаційного бізнесу (найчастіше туризму) у вільних економічних зонах.

Прискоренню залучення іноземних інвестицій у розвиток рекреаційного підприємництва у вільних економічних зонах сприяє заснування філій зарубіжних комерційних банків на території даної вільної економічної зони або, навпаки, створення представництв місцевих комерційних банків за кордоном.

В існуючих умовах значної нестачі бюджетних коштів, спрямованих на розвиток соціальної сфери в цілому і рекреації зокрема, ефективне функціонування рекреаційного бізнесу в рамках виконання державних і регіональних програм, у вільних економічних зонах даного профілю можуть забезпечити спеціальні інвестиційні фонди, асоціації, товариства та інші мобільні структури, які створюються об'єднанням зусиль державних та комерційних організацій, підприємств, приватних осіб, як вітчизняних, так і зарубіжних. Саме такі організації, як конкретні суб'єкти ринкової інфраструктури, в змозі реалізовувати великі проєкти в сфері розвитку ВЕЗ рекреаційного профілю.

Особливістю рекреаційного бізнесу є досить високий ступінь ризику його здійснення, пов'язаний, перш за все, з особливостями специфічного товару - "рекреаційної послуги". Ризик в рекреаційній сфері можна класифікувати як:

— господарський - пов'язаний з прийняттям та виконанням управлінських рішень - в т.ч. довгостроковий (як наслідок тенденцій та факторів економічного розвитку) та короткостроковий (як наслідок кон'юнктурних коливань на ринку рекреаційних послуг);

— ризик, що виникає внаслідок дії природних факторів (в основному, сезонного характеру надання рекреаційних послуг).

Все вищезазначене свідчить на користь організації у вільних економічних зонах таких елементів ринкової інфраструктури, як страхові компанії (фірми) зі страхування ризику у рекреаційній сфері.

Необхідним напрямом розвитку ринкової інфраструктури рекреаційного бізнесу у вільних економічних зонах є створення сучасних інформаційно-маркетингових служб у даній сфері, основним завданням яких є створення банку маркетингових досліджень попиту на різні види рекреаційних послуг, прогнозування попиту на ці послуги, випуск інформаційних матеріалів про рекреаційний потенціал даного регіону, а також внесення пропозицій до регіональних органів управління щодо збалансування попиту і пропозиції на рекреаційні послуги у даній вільній економічній зоні.

Актуальною проблемою ефективного функціонування рекреаційних ВЕЗ є забезпечення рекреаційних об'єктів висококваліфікованими кадрами. З цього приводу перспективною є, на нашу думку, організація т.з. "інкубаторів рекреаційного бізнесу",

створення відповідних консультаційних фірм, служб підготовки і перепідготовки фахівців даного профілю при провідних курортах чи туристичних фірмах, що функціонують в межах даної ВЕЗ.

Створення конкурентного середовища в рекреаційній сфері можливе також і за умови запровадження нових форм рекреаційної діяльності у вільних економічних зонах, а саме, паралельної, "малої" (або приватної) рекреації. Поширенню цих форм рекреації сприятиме створення відповідних спілок власників індивідуального житлового фонду, на базі якого і надаються рекреаційні послуги. Такі спілки (асоціації) шляхом об'єднання зусиль давали б змогу найбільш ефективно використовувати т.з. "місцеві потужності" для розвантаження у пікові сезони крупних рекреаційних об'єктів даної ВЕЗ.

Забезпеченням таких нетрадиційних форм рекреаційного бізнесу у ВЕЗ даного профілю необхідним інвентарем, обладнанням; проведенням облаштувальних та ремонтних робіт могли б займатись спеціально створювані для цього фірми прокату рекреаційного обладнання, лізингові фірми та інші спеціалізовані виробничі структури.

Створенню "іміджу" рекреаційної вільної економічної зони сприяє розвиток сучасної рекламної мережі (служби) міжнародного рівня, яка дає можливість заявити про дану зону на міжнародному рівні. Така служба покликана давати інформацію про можливість використання всіх видів ресурсів у вільній економічній зоні, про переваги розвитку рекреаційного бізнесу в умовах даного регіону порівняно з іншими територіями чи сферами діяльності.

Вище коротко охарактеризовані лише деякі елементи ринкової інфраструктури рекреаційного бізнесу у вільних економічних зонах. Створення ж цілої системи різноманітних об'єктів ринкової інфраструктури, їх ефективне функціонування є необхідною умовою розвитку рекреаційного бізнесу у вільних економічних зонах даного профілю, що дозволить вирішити ціле коло надзвичайно важливих проблем соціально-економічного розвитку регіонів.

Summary. In the article is considered necessity of development recreation of a sphere in Ukraine, in particular by creation of specialized free economic zones. The recreation is a industry highly profitable branch. The maintenance of internal and external competitiveness recreation of services is possible only under condition of creation of a market infrastructure, main elements of which it is possible to unite in following groups: financial, economical-legal, industrial, information.

Formation of the market recreation of services, definition (determination) of main directions of development recreation, gear of functioning - are around questions mentioned in the article.